

Dr hab. Przemysław Gut

Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II

Abstrakt

„Radykalizm filozofii Spinozy i oświeceniowa refleksja nad naturą ludzką”

We współczesnej literaturze można spotkać dwie zasadnicze interpretacje dotyczące wpływu filozofii Spinozy na myśl Oświecenia. Jedna z nich głosi, że Spinoza oddziałł na Oświecenie przede wszystkim swoją bezkompromisową krytyką religii objawionej oraz śmiałą obroną wolności filozofowania, którą wyłożył na kartach *Traktatu teologiczno-politycznego*. Według drugiej z kolei interpretacji wpływ Spinozy na Oświecenie należy rozpatrywać w głównej mierze z perspektywy jego poglądów metafizycznych, zwłaszcza w kontekście jego radykalnie pojętego monizmu i naturalizmu, który został wyłożony w części I *Etyki*. Moim zdaniem obie te interpretacje, chociaż poparte pewnymi racjami, nie są do końca słuszne. Dlatego znacząca część mojego wystąpienia poświęcona zostanie wykazaniu, że pomimo ważnej roli, jaką odegrały w Oświeceniu rozważania Spinozy na tematy metafizyczne i religijne, bardziej poprawny jest pogląd, według którego najbardziej znaczący wpływ na Oświecenie uzyskał Spinoza za sprawą zaproponowanej przez siebie reformy filozofii człowieka, która pod pewnymi względami okazała się o wiele bardziej radykalna niż jego krytyka autorstwa Biblii, proroków czy opowieści o cudach. Stawiając tak sprawę, będę argumentował, że wysuwanych przez Spinozę zastrzeżeń wobec teorii o wyróżnionej pozycji człowieka w świecie nie należy interpretować jedynie jako sprzeciwu wobec jednej tezy, lecz jako likwidację całej wizji człowieka, wywodzącej się od starożytności i utrwalonej pod wpływem religii w tradycji myśli scholastycznej.